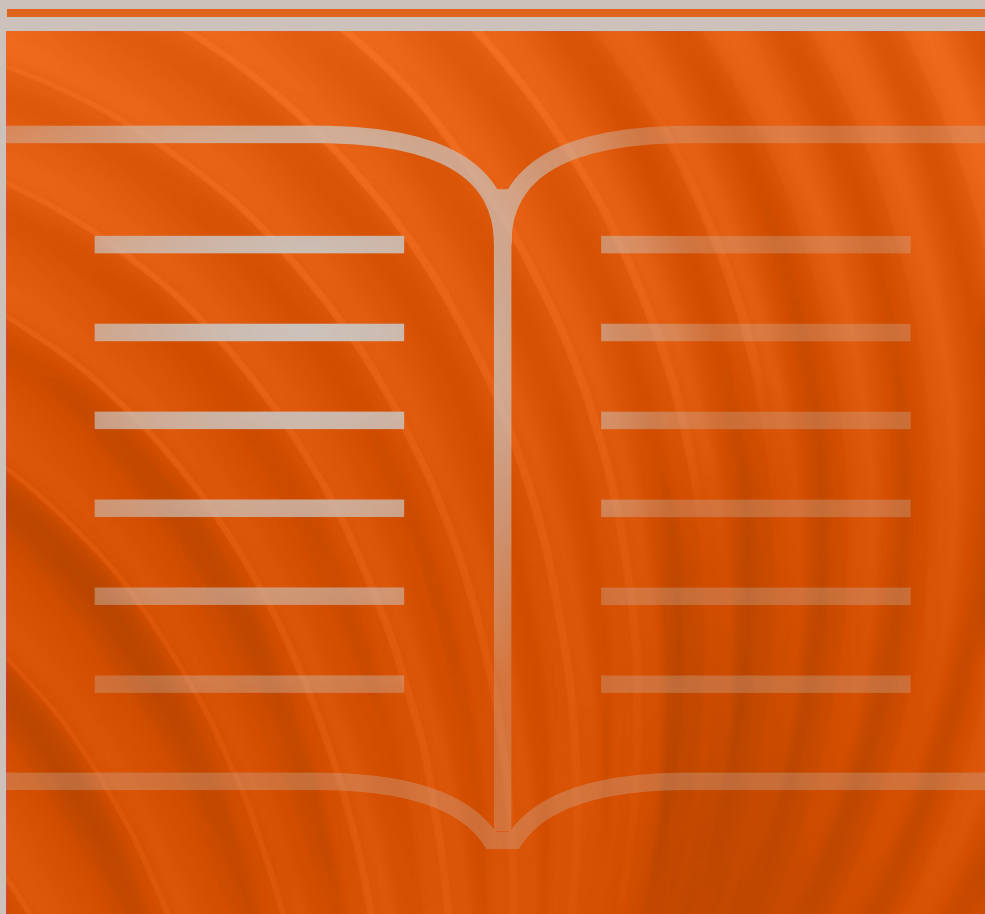

Helena Więckowska

Bibliotekarz, historyk, bibliolog

Działalność Heleny Więckowskiej jako dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1948–1969)

W 2015 r. mija 67 lat od chwili, gdy – drugim w kolejności – dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi została dr Helena Więckowska. Stanowisko to objęła po rezygnacji Adama Łysakowskiego¹ z dniem 1 października 1948 r. w wyniku ogłoszonego przez Rektora UŁ konkursu².

Biblioteka, organizowana od 1945 r., działała oficjalnie już od września następnego roku. Nowa dyrektor nie zaczynała pracy od podstaw, zastała placówkę „spełniającą swe zadania [...], z wytyczonymi kierunkami polityki bibliotecznej”³. Biblioteka powinna spełniać obowiązki wobec macierzystej uczelni, a także służyć łódzkiemu środowisku kulturalnemu, zarazem jako księżnica naukowa i publiczna, co w trudnym powojennym czasie nie było łatwe do pogodzenia.

Szczególnie ważną sprawą, którą dyrektor Więckowska starała się rozwiązać, była poprawa warunków lokalowych. Biblioteka zajmująca w 1945 r. dwa lokale: przy al. Kościuszki 10 oraz część gmachu przy ul. Narutowicza 59a, dysponująca małymi pokojami dla personelu i zbyt ciasnymi pomieszczeniami magazynowymi oraz czytelnią na zaledwie 48 miejsc, nie mogła się normalnie rozwijać. Nowa dyrektor zabiegała więc usilnie u władz uczelnianych, resortowych i partyjnych – najpierw o otrzymanie całego budynku przy ul. Narutowicza, później – o budowę nowego gmachu. Dopiero

15

---

* Emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Łódzkiego, długoletni kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wydziału Filologicznego UŁ oraz Pracowni Słownika Pracowników Książki Polskiej.

¹ M. Ambros, *Łysakowski Adam*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 546–547.

² K. Pieńkowska, *Więckowska Helena*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, supl. 2, Warszawa 2000, s. 177–179.

³ I. Treichel, *Działalność Adama Łysakowskiego jako dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (w trzydziestolecie śmierci)*, „Bibliotekarz” 1983, nr 4, s. 89–93.

w maju 1955 r. położono kamień węgielny pod budowę Biblioteki UŁ przy ul. Matejki 34/38, a na początku 1959 r. rozpoczęto przeprowadzkę zbiorów do gotowego już magazynu. Cały gmach przekazano oficjalnie do użytku 19 stycznia 1960 r. Odtąd Biblioteka stała się wielką instytucją z szerokimi perspektywami dalszego rozwoju. Utrudnieniem była niestety m.in. zła lokalizacja niektórych agend (np. wypożyczalni i katalogów), a przede wszystkim to, iż ponad 1/3 powierzchni zajął Uniwersytet na pomieszczenia placówek dydaktycznych. W styczniu 1968 r. dyrektor Więckowska złożyła Rektorowi pismo w sprawie konieczności sukcesywnego wyprowadzania zakładów uniwersyteckich – co powoli czyniono – aby ksiąźnica mogła w pełni się rozwijać.

Podstawowym warunkiem właściwego funkcjonowania placówki – poza lokalem – było zatrudnienie wykwalifikowanego personelu. W publikowanych rocznych sprawozdaniach Więckowska wykazywała stałe niedobory pracowników (w 1948 r. było ich tylko 25), w 1952 r. apelowała o wzmocnienie kadry o co najmniej 20 osób. W 1956 r. Rozporządzenie Rady Ministrów wprowadziło kategorię służby bibliotecznej, a 5 lat później Rozporządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego utworzono kategorię zawodową „bibliotekarze dyplomowani”, których w BUŁ było tylko 15% (zamiast 25%). Prowadzone od 1961 r. starania pani dyrektor o zwiększenie liczebności tej grupy doprowadziły do tego, że w 1969 r. pracowało już 126 bibliotekarzy dyplomowanych i bibliotekarzy służby bibliotecznej. Zatrudnienie za czasów szefowania Więckowskiej wzrosło o 11 osób.

Helena Więckowska bardzo dbała o przygotowanie zawodowe pracowników, podnoszenie kwalifikacji bibliotekarskich, zdobywanie stopni naukowych. Służyły temu szkolenia wewnętrzne nowo przyjętych bibliotekarzy, a także comiesięczne zebrania pracowników z bogatym programem informacyjnym. Dyrektor zachęcała młodych kolegów do referowania na nich ciekawych artykułów z czasopism fachowych i naukowych, ponadto do uzyskiwania dyplomów magisterskich i stopni doktorskich, służąc pomocą. Natomiast wsparciem dla niej w prowadzeniu najrozmaitszych spraw zawodowych była Rada Biblioteczna powołana w 1957 r.

W czasie gdy była dyrektorem, Helena Więckowska konsekwentnie realizowała rozbudowę struktury organizacyjnej Biblioteki UŁ, odpowiadającej mnożącym się zadaniom. Nową organizację wewnętrzną ustaliła w 1948 r., a w następnych latach starała się zespałać Bibliotekę z uczelnią, włączając ją w strukturę Uniwersytetu, co umożliwiło jej (po uzyskaniu nominacji profesorskiej) m.in. uczestniczenie w Senacie UŁ, a to z kolei – poznanie potrzeb uczelni i dostosowanie do nich działalności ksiąźnicy. Wielkim wyzwaniem było dla Biblioteki wchłonięcie księgozbiorów i personelu przejętych przez Uniwersytet: Wyższej Szkoły Pedagogicznej

(1956) i Wyższej Szkoły Ekonomicznej (1961). W latach 1949–1959 pojawiły się w strukturze BUŁ nowe działy, referaty, pracownie, np. Dział Prac Naukowych, Samodzielny Referat Bibliotek Zakładowych, Pracownie Fototechniczna i Konserwatorska. W 1961 r. Senat UŁ, a w 1963 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zatwierdziły nową strukturę bibliotek uniwersyteckich w Polsce według projektu H. Więckowskiej.

Ważną kwestią dla działalności Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi było racjonalne gromadzenie zbiorów. Pani dyrektor prowadziła politykę gromadzenia w kierunku tworzenia warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej dla uczelni i całego łódzkiego środowiska. Początkowo głównym źródłem pozyskiwania zbiorów były dary instytucji i osób prywatnych oraz egzemplarze obowiązkowy. Zakupów do 1948 r. dokonywano, wobec braku funduszy, wyłącznie na rynku krajowym. Profesor Więckowska zabiegała więc, aby kupowano książki i inne materiały biblioteczne także za granicą. W 1949 r. władze uczelni zatwierdziły pierwszy realny budżet dla Biblioteki. Można było nawiązać kontakty z wydawcami zagranicznymi oraz prowadzić wymianę z placówkami w kraju i poza nim. Dało to w latach 1949–1951 znaczny wzrost wpływu z kupna i wymiany. Później nieco on zmalał, m.in. powodu ciasnoty w magazynach. Po przeprowadzeniu w 1954 r. stosownej rewizji i wyeliminowaniu zbędnych pozycji, sytuacja nieco się polepszyła. Ale zdecydowaną zmianę przyniosło dopiero przeniesienie w 1960 r. biblioteki do nowego gmachu. Zwiększono wówczas zakupy, głównie zbiorów specjalnych i regionalistów, uzupełniono kolekcję czasopism, poszerzono księgozbiór podręczny i studencki. Ten wzrost, o który tak dbała profesor Więckowska, zahamowało w 1966 r. ograniczenie puli dewizowej na zakup zagraniczny. W 1968 r. pani dyrektor zwracała uwagę Senackiej Komisji Bibliotecznej na ten problem, nie zdołała go jednak rozwiązać lub choćby zminimalizować. Przeszła na emeryturę w następnym roku.

Posiadane zbiory opracowywano alfabetycznie i rzeczowo, zgodnie z obowiązującymi przepisami inwentaryzowania i katalogowania materiałów bibliotecznych.

Dzięki staraniom dyrektor Więckowskiej w 1949 r. Biblioteka uzyskała z Ministerstwa Oświaty specjalny fundusz na skatalogowanie zbiorów zabezpieczonych, co przyspieszyło prace; po selekcji włączono do BUŁ ok. 80 tys. przydatnych jednostek. Pani dyrektor poleciła też w 1951 r. katalogowanie zbiorów specjalnych w ramach Działu Opracowania. Kiedy Biblioteka objęła budynek przy ul. Matejki, nowo powstały w 1961 r. Oddział Zbiorów Specjalnych z kilkoma sekcjami tworzył własne katalogi. Profesor Więckowska – rękopisoznawca – sama podjęła się zinventaryzowania i opracowania manuskryptów i kolekcji nut. Z jej inicjatywy powstał w 1949 r. katalog ruchów społecznych XIX i XX w., a od 1954 r. –

katalog bibliologiczny. W 1969 r. stan zbiorów opracowanych w Bibliotece Głównej wyniósł 660 tys. wol., wzrósł więc za dyrektor Heleny Więckowskiej dziesięciokrotnie (w 1949 r. było ich 60 tys. wol.).

Udostępnianie posiadanych materiałów bibliotecznych pani profesor traktowała jako naczelne zadanie BUŁ. Służyły temu wszystkie agendy udostępniania – Czytelnie: Główna i Czasopism. Od 1961 r. Profesorska oraz Wypożyczalnie: Miejskowa i Międzybiblioteczna, a także czytelnie wszystkich Sekcji Oddziału Zbiorów Specjalnych. Za jej zwierzchnictwa wzrosła liczba udostępnianych woluminów z 14 847 w r. do 1948 do 527 569 w 1969 r., zaś liczba czytelników z 3132 do 9784 osób.

Starania H. Więckowskiej doprowadziły do uruchomienia w marcu 1949 r. Działu Informacji Biblioteczno-Bibliograficznej – pierwszego w polskich bibliotekach uczelnianych po II wojnie światowej wraz z własnym, stale powiększanym, katalogiem specjalistycznym i wieloma kartotekami. W 1961 r. został przekształcony w Oddział Informacji Naukowej, którego wszechstronną działalność dyrektor Więckowska wysoko ceniła.

Biblioteka UŁ pełniła również funkcje dydaktyczne. Organizowano szkolenia i praktyki młodych pracowników, a od 1950 r. – za zgodą dyrektora Więckowskiej – praktyki wakacyjne studentów bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawskiego i Wrocławskiego. W 1954 r. podjęła decyzję o prowadzeniu w BUŁ obowiązkowego szkolenia studentów I roku w zakresie tzw. przysposobienia bibliotecznego, wyprzedzając w tej kwestii inne biblioteki uczelniane. Za jej też sugestią Oddział Informacji Naukowej zaczął od 1961 r. prowadzić ćwiczenia magistrantów różnych kierunków z bibliografii.

Zaangażowana naukowo prof. Więckowska przywiązywała duże znaczenie do podejmowania, przez odpowiednio przygotowanych bibliotekarzy, prac badawczych indywidualnych i zespołowych; sugerowała ich tematy, zachęcała do przygotowywania rozpraw doktorskich, uczestnictwa w konferencjach i sympozjach naukowych. Już w 1952 r. opracowała pierwszy plan prac naukowych BUŁ z zakresu księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, czasopiśmiennictwa, bibliografii, edytorstwa, dokumentowania zbiorów; został on włączony do planu uczelni. Rocznie publikowano ok. 30–40 prac. Pani dyrektor służyła autorom pomocą merytoryczną, metodyczną, ułatwiała im druk. Z wielu publikacji należy wymienić *Słownik pracowników książki polskiej*, powstający w BUŁ, wydany w 1972 r., już po przejściu H. Więckowskiej na emeryturę. Od 1960 r. była jego rzecznikiem w Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

Dyrektor Więckowska szczególnie interesowała się organizacją i funkcjonowaniem sieci bibliotek zakładowych uczelni. Według wypracowanej przez nią koncepcji Biblioteka Główna UŁ pełniła rolę ośrodka centralnego,

koordynującego działalność wszystkich bibliotek zakładowych. W 1952 r. powstał Referat, przekształcony w 1956 r. w Oddział Bibliotek Zakładowych. Trzy lata później z inicjatywy pani profesor odbyła się w Łodzi pierwsza ogólnopolska konferencja poświęcona bibliotekom zakładowym, na której dokonywano przeglądu stanu tych placówek w skali kraju. W ostatnim roku pracy dyr. H. Więckowskiej sieć bibliotek zakładowych UŁ liczyła 80 księżnic, w których znajdowało się 470 tys. woluminów.

Z dniem 30 września 1969 r. Helena Więckowska – po 21 latach sprawowania funkcji dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi – przeszła na emeryturę, żegnana uroczyście przez władze uczelni, współpracowników, przedstawicieli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i licznych gości. Po zakończeniu pracy w Bibliotece UŁ, powróciła do Warszawy.

To dzięki jej fachowej wiedzy, zaangażowaniu, talentowi organizacyjnemu, inicjowaniu działań zawodowych i prac naukowych, własnej działalności badawczej i autorytetowi na Uniwersytecie i w Ministerstwie – pozostawiła BUŁ w nowym gmachu z okazałymi zbiorami i rzeszą czytelników obsługiwanych przez wykwalifikowany personel – instytucję pełniącą ważną rolę w społecznym, kulturalnym i naukowym życiu Łodzi, liczącą się na mapie bibliotekarskiej kraju w drugiej połowie XX wieku⁴.

Helena Więckowska's activity as a director of the Library of the Łódź University

Summary

The author of the article discusses the activities of Helena Więckowska – the second in the order director of the Library of the Łódź University. In the text you can find information about the problems that she as a director had to face: first of all with the facilities but also with the development of collections. The author mentions that Helena Więckowska cared very much about the vocational training of employees: improving the librarians' qualifications, gaining degrees. In 1954 she decided to train students in the field of using the library. She retired in 1969 – after 21 years as a director of the university's library.

---

⁴ H. Tadeusiewicz, *Helena Więckowska jako Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, [w:] *Helena Więckowska 1897–1984*, Łódź, 1988, s. 43–55 (z bibliografią).

Profesor Helena Więckowska (1897–1984) była z pewnością jedną z najbardziej znaczących postaci w polskim bibliotekarstwie, w okresie powojennym. Wniosła także istotny wkład w rozwój polskiej bibliologii i wydatnie przyczyniła się do ukształtowania systemu akademickiego kształcenia bibliotekarzy. Bibliografia Jej dorobku naukowego liczy 221 pozycji. Są w nim rozprawy, artykuły, recenzje, hasła w słownikach i encyklopediach. Jest to również dorobek zróżnicowany tematycznie, co potwierdza trafność określenia „bibliolog praktyk”, użytego wobec dokonań Profesor Więckowskiej przez Krzysztofa Migonia.

Ze wstępu Jadwigi Koniecznej

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-7969-615-4

9 788379 696154